

ניכז שפירא-ברנש

(במלאת שנה למותו)

אשתקד ביום י"ח בטבת תרצ"א, נסתלק בכית-החולים, "הדסה" שבתל-אביב פועל זקן, בשנת הששים ושמונה לימי חייו, ושמו נח שפירא, מו- שהיה מן הראשונים לארגן את הפועלים בארץ. אולם זכות יתרה היתה לו למנות: היה משורר העבודה הראשון כשפתנו נודע בשטו הספרותי בר-י-ש שירים לעשרות פורסם במשך עשרים שנה בעד-הגנים עכרים שונים, וכמעט לכולם חיבר או סיגל בעצמו מנגינות עממיות קלות ופשוטות. כמה מהם זכו לתפרסם בעם פה ובה"ל ולהתקבל כומיות" עבודה ותחית ציון.

זהה פת המשורר גלמוד ונשכח. ומה עלתה לנו "דבר" הקדיש לו שורות מספר בכרוניקה — ותו לא. אף לא רשימת הערכה כלשהי. שאר העתונים לא הזכירוהו כלל. וכי כך ראוי להנעת העבודה כאן להתחילם אל אחד מראשוני מופתיה? אמת נכון הדבר: ברנש לא חונן ככשרון פיוטי חגון וכסגנון מלוטש. בטבעו לא היה אלא פייטן עממי פרימיטי-בי, ואילו היה לנו המון עברי — כי אז היה מתד-חבב עליו, כי קרוב לרוחו ולעולם הרגשותיו היה. כלום אין תוכנתו להקים לו זכר וניד בספרותנו ולא-סוף את כל פרוזי ומירותיו לקובץ קטן ערוך ומתוקן כהלכה?

גם באמריקה קמו מתוך תנועת הפועלים היהודים שני פייטנים אידיים משוערי-קומתו הרוחני של בר-נש, הלא הם: עדלש טאט וכו"ב שובר. אמתם הרבו יותר לכתוב וגם מהפכניים יותר היו, אבל כמותה גם הם גלמים ובלתי אומנותיים. ובכל זאת יודעים שם לפתח יפה את זכרם. מהדורות שלמות וגם מהקד-רים עליהם הופיעו.

אודה ולא אבוש: קנאתי קנאת ברנש, כי שמו נהרת לבני כבד בילדותי בחייתי רגיל לומר את שירי-הרגמו, "המחרש" (על פי אליקים צונזר) ועוד כמה שיריו מתוך "לגות ארץ-ישראל". מלבד זאת רואה אני עול בספרותנו: הכל צמאים לכתוב על "הגדולים", המרכיבים את כל תשומת הלב ורכוש-ההערכה. אנסה אני הקטן לכתוב על סופר "קטן", שזועזע פעם את נימי נפשי לאהבה אותו.

על פן השתדלתי, בחייתי בספרות הלאומית פירושלים, להפוך, עד כמה שאפשר, כנפוצות הרגון של בר-נש, כדי לסבל רושם אחד פחות או יותר. במאמרו, "התנלות הלב היהודי", ("החרות", ירושלים, י"ז בסיון, תרע"ג) כותב ברנש בחתימת שמו, "אבו שולמית" לאמור: "ליוהדים יש לב רגש גדול. שיר-עם היהודי מוכיח על זה. לשיר עם היהודי יש לא רק ערך היס-טורי-תרבותי טהור, כי אם עוד גם הרבה יופי אמי נטו ואוצרות מוסיקליים, העולם אינו מכיר, וכשיראו רק העולם את האוצרות הגדולים האלה ישתומם מזה, ישנה את העתו על אודות הלב היהודי ויתבייש עם דעתו הקודמת. הלא נכונה".

עם כל העבדות הרעה והאמונה החמימה, כי "העולם ישתומם ויתבייש" — הנה זאת חיתה הכ-רתו הנאמנה. לכן השתדל, כיד כוחותיו הדלים, ליוצר משלו או משל אחרים שירי עם עבריים, שלא נראו במציאות עד אז. הוא עשה כמקצוע זה את ה-סיון הראשון, אף כי לא מצלח ביותר. בימים ההם, לפני ארבעים שנה, היה הנושא היהודי בכל שיריו באמת חדש: הערצה יגיע כפיים בקשר עם קוממות המולדת. מה שעשו הסופרים והעיתונאים בפרוזה עב-רית, בקש הוא לעשות בוטירות ובחזוים.

בשוחו המפורסם ביותר, "יה חי לי עמלי", שנעשה שיר עם מבלי דעת שם מחברו עד שגם כותב הכרוניקה ב"דבר" שקפס בבעלתו וחוסיה; "מיתוסים לו גם את הזמ", "יה חי לי לי", הוא מזמר בפשטות יסודית כזו, שלא נשמעה כמוה עד חזון-ההוא — זמן העברית הספרותית והבלתי-מזוהרת: "רק העבודה כל היינו סכל צרה תוציאנו. מה נמצא אושר והצלחה אף תביא לנו כל ברכה".

זמננו של אליקים צונזר, "די סאכע" עשה כני-ים בכל תפוצות הגולה ועורר את אהבה לעבודת-הארמה, ברנש נדרו והקביר לעברית, סבלית ושו-

טפת, פומון זה, שמיד נפיו כהוגי חובבי ציון והציו-ניים הראשונים בגולה:

"במחרשתי
כל אשר ירשתי,
אראה חיים טובים
ולא אהסר סה בה.
ובקומי משנתי
לא תבוא דאנתי
לבקש את מחותני
על צרכי יום הבא:
להורה מוכן כבר
האוסס מלא בר,
קצרו ידו ולא זר
בה על ארץ רכה".

והבית האחרון של הפומון הזה מסיים:

"ועל ככה
יהי זכרם לברכה —
כל השבים לציון
והריסותיה כוננים!
גם ברכה, אלהינו,
את תומכי פועלינו
ועוזרי מושבותינו
„זרובכלים" האחרונים!

וכאשר המושבות
תעלינה לרבבות
יבירו הלכבות
את אלה הגאונים".

ולא לחנם נקלטו התרומים הקלים האלה כל כך מהר בקהל העברי והציוני באשר הוא שם.

הנעימה הדיטורית, המסיפה והמעוררת היא קו אפיו לזמירותיו של בר-נש. את שירו, "שירה חדשה" (שגם הוא מעין העתקה מדויקת) הוא גומר בקול-קורא:

"התולדה מה אורה,
אוצרותיך קבוצים,
שירי-הזמם שם
ברוח יגיעו.
קומי לקול הקורא,
גבורים הלוצים,
את עבודת העם
קדימה הניעו!"

אמתם בשיר הזה יש עיבוד יותר מדי שלא כתבנוהו הפשוט של שיר-עם. כאן ארבעת סופרי-החרוים הראשונים מוצאים את הדיתם בארבעת סופי החרוים האחרונים. ואנכי מענין בשיר הזה, שנרשם בשנת תרנ"ו, הניב, "מולדת נעימה". לי נדמה המיד, כי המשורר יצא קצנלסון היה הרא-שון כשירה העברית, שקרא לשירו (ב"העומר" השלישי, תרס"ט) בשם "מולדת", היינו: המלח מולדת כמושג שלם ולא, כפי שהיה מקובל עד אז, ארץ-מולדת. ובכן קדמו בזה ברנש.

ואם בשירי-עבודה ובשירי-מולדת חיתה תם ובלתי אמצעי, הנה בשירים לאומיים סתם, שכתב

ברנש, הורגשה נעימה של סאטירה ולעג. הנת, למשל, "מה נשתנה" ("החרות", ירושלים, י"ג בניסן תר"ע). המשורר טוען, כי בימי יציאת מצרים היינו עם קטן ודל, ובכל זאת הצלחנו חיש-מהר להנאל. ואילו "יסת לך היום, בשנדלת רובית, וכאלפיים שנה כבר בגולה רבית, כי ככד הרבר מהרבה גבורים לפדותך משביך, לעשותך בן-חרוים? ומה יחסר לך היום יותר מלפנים באנשים, בחכמה או במוזמנים? עניי, עמי, ומה נשתנה בימינו, כי יתחממה עתה זמן חרותנו?"

מטפוס סאטאסטי זה יש למנות גם את השיר "נשיאים ורה — וגשם אין" ("החרות", ירושלים, י"ו באדר, תרע"ג), המצטיין בקינאה ובעומצו: "הביטה לאתור וזכור ימות עליך, מאן מארצך גולה הלכת, אם הושיעו לך יותר קבוקלם כל מנהיגך שבם בטחה — ופעולות ממש לא הראו לעין... נשיאים ורה — וגשם אין... רק יחירי סגולה עוד לנו היום, שעליהם נשליך את יחבנו: הם הציונים שבאו עד הלום, כי נראה מהם, לשמחת לבנו, גם פעולות-ממש ואין לבחר, שמתם נקוה לרוח וגשם יחד".

על פי חרוים אלו וכיוצא בהם יש לתוכת, כי ברנש זה עמו נשמע לו בלא, "הבלי לידה" יתירום. בר-נש נסח את כוחו גם בצירורים ובספורים. גם במאמרים שונים שלח את ידו. אף ערך מדור חזמריו "המדגה" בפורים תרע"ג ("החרות"). טפוסית היתה חתימתו: "ברנש (אחד הפועלים במושבות)". וכתב מהרש בסגנון ובמסלול מודרניים את שירו "ידוע של יהודה הלוי: ציון, הלא תשאלי" (קינת יהודה, לוח ארץ-ישראל, תרצ"ז).

הצורך הפנימי לשפוך את לבו בזמר משלו מצא את תיקונו מיד בעלתו ארצה-ישראל. ב"לוח ארץ-ישראל" תרנ"ט נדפס שירו, "עולי ציון" בצירוף השרה: "נכתב בר"ח סיון תר"ן על האניה לפני חוף יפו מושר במנגינת היים מילמן". במידתו זו היה רומה לבן-זמנו משורר, "התקות" ג. ה. אימבר, שניהם לא כתבו סתם שירים, אלא לרוב דינגג ניגונים עם מלים יחד. ולא במקרה קונן ברנש, על קבר המשורר אימבר ("החרות", ירושלים, כ"א בחשוון, תר"ע):

"נגחי-נא, נשמה תמימה,
מכל עזר חפשית כדרור;
בתשורתך הנעימה —
מצכתך תוהיה לרור ודור!"

כן, אין להפריז, ברנש דל-צבעים וחזר-צלילים היה, תמים מאד ועממי מאד. הרבה-הרכה נתקדמה מאז שירתנו העממית בכלל ושירת העבודה בפרט. אך תליפה לנו משהו, כי ראשון היה והראשונים ראשונתם הוא זכותם הגדולה.

דניאל פרסקי